

From A New Paradigm of Leadership Theories to The Roles of School Leaders in Building School - Community Relations

Warapark Maitreephun

Ph.D. (Educational Administration), Lecturer

Department of Educational Administration, Faculty of Education,
Prince of Songkla University, Pattani Campus.

Received : July 6, 2019/ **Revised :** October 10, 2019/ **Accepted :** October 15, 2019

Abstract

In a culturally, linguistically, and religiously (CLR) diverse community, the roles of school administrators to make relationships between school and community are increasingly important but become more challenging. This article aims to present the administrators' roles in building the school-community relations that respond to diverse cultures, languages, and religions of the community. These administrators' roles are compatible with the CLR responsive school leadership concept. Moreover, the leadership concept is based on a new paradigm of leadership theories, such as social justice leadership, community-based leadership, and inclusive leadership. Finally, the article indicates that understating these leadership concepts and theories could support school leaders to practice their roles in building school-community relations to be more CLR responsive.

Keywords: Leadership Theories, The Role of School Leaders, The School - Community Relations

จากกระบวนการทัศน์ใหม่ของทฤษฎีภาวะผู้นำ สู่บทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

วรภาคย์ ไมตรีพันธ์

ปร.ด. (การบริหารการศึกษา), อาจารย์
ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วันรับบทความ : 6 กรกฎาคม 2562/ วันแก้ไขบทความ : 10 ตุลาคม 2562/
วันตอบรับบทความ : 15 ตุลาคม 2562

บทคัดย่อ

ในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่อาจจะเป็นบทบาทที่สำคัญและท้าทายสำหรับผู้บริหารโรงเรียน บทความฉบับนี้จึงได้นำเสนอบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา การปฏิบัติงานตามบทบาทดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา มากไปกว่านั้น แนวคิดภาวะผู้นำนี้อยู่บนพื้นฐานของกระบวนการทัศน์ใหม่ของทฤษฎีภาวะผู้นำ ได้แก่ ภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคม ภาวะผู้นำที่ใช้ชุมชนเป็นฐานและภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม บทความฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าการทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำสามารถช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนเข้าใจบทบาทของตนเองในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนด้วยวิธีการที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา

คำสำคัญ: ทฤษฎีภาวะผู้นำ, บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน, ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ผู้บริหารโรงเรียนอาจจะเคยตั้งคำถามกับตนเองว่า “ทฤษฎีภาวะผู้นำลักษณะใดที่เหมาะสมในการบริหารโรงเรียนในยุคที่การติดต่อสื่อสาร การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการคมนาคมมีความสะดวกและง่ายดาย” การตอบคำถามดังกล่าวอาจมีความท้าทายสำหรับนักวิชาการและผู้บริหารโรงเรียนในยุคปัจจุบัน เพราะในช่วงปี พ.ศ. 2523-2532 ทฤษฎีภาวะผู้นำถูกนำเสนอด้วยมุมมองที่หลากหลายมากขึ้นและลักษณะของทฤษฎีภาวะผู้นำก็ถูกเปลี่ยนจากการมีโครงสร้างที่ชัดเจนและคงที่ (Static structures) มาสู่การนำเสนอมุมมองที่เป็นพลวัต (Dynamic) โลกาภิวัตน์ (Globalized) และเน้นกระบวนการ (Process - oriented) ด้วยเหตุดังกล่าว มุมมองใหม่ของทฤษฎีภาวะผู้นำในปัจจุบันจึงพยายามทำความเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมที่หลากหลาย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบุคคล และสนับสนุนให้ผู้นำและองค์กรมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Kezar, Carducci, & Contreras - McGavin, 2006) ผลกระทบจากการปฏิวัติทางทฤษฎีภาวะผู้นำทำให้เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ขององค์ความรู้ในด้านนี้ เช่น ภาวะผู้นำที่ส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม (Social justice leadership) (Place, Ballenger, Wasonga, Piveral, & Edmonds, 2010; Theoharis, 2007) ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม (Multicultural leadership) (Bennett, 2001; Gardiner & Enomoto, 2004) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformative leadership) (Shields, 2010) ภาวะผู้นำที่ยึดชุมชนเป็นฐาน (Community - based leadership) (Miller, 2008; Thomson & Blackmore, 2006) และภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม (Culturally responsive leadership) เป็นต้น

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และบริบทของโรงเรียนยังคงเป็นสิ่งที่ท้าทายของผู้บริหารโรงเรียนถึงแม้ว่ากระบวนการทัศน์ใหม่ของทฤษฎีภาวะผู้นำจะถูกนำเสนอไว้อย่างหลากหลาย เช่น บริบทของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานีและนราธิวาส) ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา เป็นต้น ผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่ดังกล่าวควรแสดงภาวะผู้นำที่เข้าใจและเคารพบริบทของชุมชน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม เช่น ไทยและมลายู เป็นต้น ด้านภาษา เช่น ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายู เป็นต้น และด้านศาสนา

เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ เป็นต้น ในปี 2562 Maitreephun (2019) ริเริ่มศึกษาแนวคิดภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา (Culturally, linguistically, and religious responsive school leaders) ตามการรับรู้ของคณาจารย์ในหลักสูตรการบริหารการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่แสดงภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ควรเข้าใจบริบทของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ร่วมมือกับครูเพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่มีภูมิหลังที่หลากหลายประสบความสำเร็จทางการศึกษาและสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างโรงเรียนและชุมชน กล่าวโดยสรุป แนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา จึงเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่เข้าใจและยอมรับความหลากหลายของผู้เรียนและเน้นความร่วมมือกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ใช้ภาษาที่หลากหลายและนับถือศาสนาที่แตกต่างกันประสบความสำเร็จทางการศึกษาอย่างเสมอภาค

บทความวิชาการฉบับนี้ต้องการนำเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา บทความฉบับนี้เริ่มต้นด้วยการนำเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในประเทศไทย จากนั้น ผู้เขียนบทความนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ซึ่งเน้นบทบาทของผู้บริหารในการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนเพื่อส่งเสริมความสำเร็จของผู้เรียนทุกกลุ่ม และประเด็นสุดท้าย ผู้เขียนนำเสนอกระบวนการทัศน์ใหม่ขององค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำซึ่งเป็นทฤษฎีพื้นฐานที่สนับสนุนแนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ศาสนาและภาษา ทฤษฎีดังกล่าวประกอบด้วย ภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคมภาวะผู้นำที่ใช้ชุมชนเป็นฐานและภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม (Inclusive leadership) ในตอนท้ายของบทความฉบับนี้ ผู้เขียนให้ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน

และชุมชนโดยใช้ภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรมภาษา และศาสนาและเพื่อปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาผู้บริหาร โรงเรียนให้ครอบคลุมกระบวนการทัศน์ใหม่ของทฤษฎีและ แนวคิดภาวะผู้นำและบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวอาจนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนทุกกลุ่ม มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จทางการศึกษาอย่างมี คุณภาพและเสมอภาค

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในประเทศไทย

ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนอย่างจริงจัง ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2545) กำหนดให้ ระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษายึดหลัก “การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่น” (หน้า 7) ด้วยเหตุดังกล่าว คณะบุคคล และองค์กรชุมชนจึงมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อลูกหลานของคนในชุมชน ปัจจุบัน แนวทาง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเน้น “...การประสานความร่วมมือ กับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ” (หน้า 15) และ สาระสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษาจึงควรสะท้อน “สภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อ [พัฒนาให้ผู้เรียน] เป็น สมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ” (หน้า 16) ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน ระดับเขตพื้นที่การศึกษาต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของคน ในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2553)

การส่งเสริมให้โรงเรียนสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง กับชุมชนจึงสอดคล้องกับเป้าหมาย หลักการและยุทธศาสตร์ การจัดการศึกษาของชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 กำหนดยุทธศาสตร์ในการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนและชุมชนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานเลขาธิการ

สภาการศึกษา, 2560) แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ยังได้กำหนดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการ จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ (All for education) ไว้ว่า

“รัฐจึงต้องให้ความสำคัญและสนับสนุนการ มีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการ จัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือ องค์กรต่าง ๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วม จัดการศึกษา เสนอแนะ กำกับติดตามและ สนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ตามความพร้อมเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม” (หน้า 77)

นอกจากนี้ แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับดังกล่าว ได้กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการ ศึกษาไว้อย่างชัดเจน เช่น (1) ผู้ปกครองต้องให้ความ ร่วมมือกับโรงเรียนและครูในการพัฒนาผู้เรียนและ สนับสนุนทรัพยากรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของ ผู้เรียน (2) ภาคเอกชนและสื่อมวลชนต้องสนับสนุน ทรัพยากรทางการศึกษา ร่วมจัดการศึกษาและนำเสนอ ตัวอย่างการจัดการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ และ (3) ชุมชนและประชาชนในพื้นที่ต้องสนับสนุนการลงทุน เพื่อการศึกษาและร่วมมือกับโรงเรียนในการดูแล ป้องกัน และช่วยเหลือผู้เรียนจากปัญหาเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการประสานและ สร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อร่วมกัน ส่งเสริมความสำเร็จของผู้เรียน

การพัฒนาความร่วมมือระหว่างคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของชุมชน เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546) กำหนดให้โรงเรียนขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน) มีคณะกรรมการ จำนวน 9 คน และโรงเรียนขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียนมากกว่า 300 คน) มีคณะกรรมการ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทน องค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทน ศิษย์เก่า ผู้แทนองค์กรศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมี ผู้อำนวยการโรงเรียนทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการและ เลขาธิการ นอกจากนี้ ผู้อำนวยการสถานศึกษายังต้อง

ดำเนินการสรรหาประธานและคณะกรรมการสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาวิจัยพบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบางแห่งยังขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและกิจกรรมของโรงเรียนร่วมกับครูและผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการเพียงแต่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมงานพิธีการต่าง ๆ ของโรงเรียนเท่านั้น (อนวัช รังสรรค์ และพนมพร จันทรปัญญา, 2561) สอดคล้องกับ ผลการศึกษาวิจัยของ สุจิตรา จรพณา, ศักดิ์พงศ์ หอมหวาน และสมบัติ ฤทธิเดช (2554) ซึ่งพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (1) มีส่วนร่วมน้อยในการสนับสนุนงานที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนและการระดมทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนที่ด้อยโอกาสหรือมีความต้องการพิเศษ (2) มีส่วนร่วมน้อยในการวิเคราะห์และจัดทำงบประมาณ รวมทั้งการจัดทำรายงาน กำกับและติดตามการใช้งบประมาณของโรงเรียน (3) มีส่วนร่วมน้อยในการเสนอความต้องการเกี่ยวกับอัตราค่าจ้างของครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน การร่วมเป็นคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของโรงเรียน และการรายงานผลสำเร็จของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ และ (4) มีส่วนร่วมน้อยในการดำเนินงานตามแผนประจำปีของโรงเรียน จากตัวอย่างข้างต้น การพัฒนาโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวแทนของสมาชิกในชุมชนยังคงเป็นบทบาทที่ท้าทายของผู้บริหารโรงเรียน

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (กิตติยา ผ่านเมือง, วาโร เฟิงสวัสดิ์ และปารณทัตต์ แสนวิเศษ, 2560; ชีษณุพงศ์ พลหาราช, 2554; ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2560; ไพโรจมิตร อักษร และ นิตยา วรณกิตร์, 2557; ศุภชัย จันทรงาม, ราเชนทร์ นพณัฐวงศกร และ กนิษฐา คุณมี, 2557; อนวัช รังสรรค์ และพนมพร จันทรปัญญา, 2561) พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทยใช้รูปแบบหรือวิธีการที่คล้ายคลึงกันในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน รูปแบบหรือวิธีการดังกล่าวประกอบด้วย (1) การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและอนุญาตให้ชุมชนใช้อาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้หรือลานกีฬาในโรงเรียน (2) การขอความร่วมมือหรือระดมทรัพยากรจากชุมชน เช่น การเชิญวิทยากรในชุมชนมาให้ความรู้แก่ผู้เรียน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนร่วมกับชุมชนหรือองค์กร

ท้องถิ่น เป็นต้น (3) การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับทราบกิจกรรมของโรงเรียนด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ประชุมผู้ปกครอง จัดหมายข่าว เสียงตามสายในชุมชน เว็บไซต์ของโรงเรียน เยี่ยมบ้านผู้เรียน เป็นต้น (4) การทำงานร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบาย แนวปฏิบัติหรือแผนพัฒนาโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และ (5) การสนับสนุนให้ผู้เรียนและครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมการพัฒนาชุมชน กิจกรรมสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

รูปแบบหรือวิธีการข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนและชุมชนต่างก็ได้รับประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกัน ในทำนองเดียวกัน ประสงค์ ถึงแสง (2559) ได้เน้นย้ำว่า “สถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยที่ชุมชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความสำเร็จของสถานศึกษา...” (หน้า 1) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยในหลายกรณี ได้แก่ (1) ธัญลักษณ์ ไกรสยาม (2558) พบว่า โรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 มีความดีเด่นด้านความสัมพันธ์กับชุมชนมากที่สุด โดยผู้ปกครองและชุมชนให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน (2) นันธวัช นุนารถ (2559) ศึกษาการป้องกันความเสี่ยงในการออกกลางคันของผู้เรียนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าโรงเรียนสามารถร่วมมือกับผู้ปกครองและผู้นำชุมชนในการดูแลผู้เรียนให้ทั่วถึงและจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ผู้เรียนห่างไกลจากสารเสพติดและการพนันชนิดต่าง ๆ ที่อาจจะมียู่ในชุมชน (3) จันทิมา หัสณีย์, ชิตชนก เชิงขาว และ วิธาดา สินประจักษ์ผล (2556) ศึกษาการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูในจังหวัดยะลา พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูมากที่สุดคือความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและความเข้าใจของครูเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก (ธนัช มหาสินทรัพย์ และชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2555; ปรัชญา มั่นทน, สมาน อัครภูมิ และสุวิมล โพธิ์กลิ่น, 2558) การพัฒนา

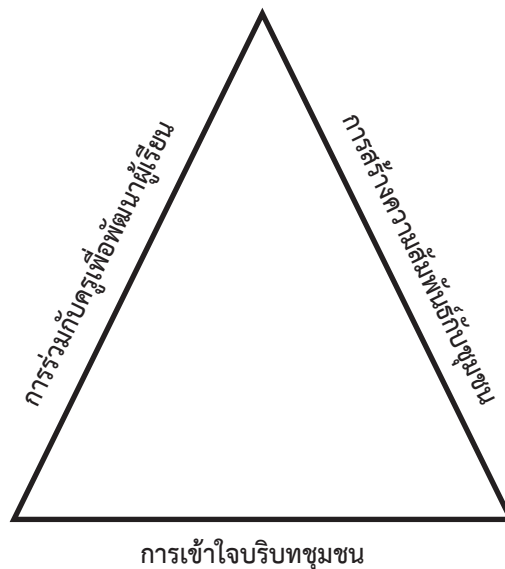
คุณภาพของโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ผาจิต ผาสุข, วัลนิกา ฉลากบาง และอนันต์ ปานศุภวัชร, 2555) การพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนที่ตั้งอยู่บริเวณ ชายแดนหรือที่เรียกว่า “โรงเรียนชายขอบ” (สุรจิตย์ ผิวงาม, วัฒนา สุวรรณไตรย์, สวัสดิ์ โพธิ์วัฒน์ และสมเกียรติ พละจิตต์, 2015, หน้า 168) และการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (คมพล สุวรรณภูมิ และสุพรรณิ ไชยอำพร, 2552)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบหรือวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนควรตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายของคนในชุมชน เช่น การส่งจดหมายข่าวของโรงเรียนถึงผู้ปกครองหรือสมาชิกในชุมชนบางคนที่ไม่สามารถอ่านภาษาไทยได้ควรใช้ภาษาถิ่นหรือภาษาหลักของผู้ปกครองหรือสมาชิกในชุมชนควบคู่กับภาษาไทย เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนควรจัดให้ครูหรือบุคลากรที่สามารถสื่อสารกับผู้ปกครองด้วยภาษาถิ่นหรือภาษาหลักของผู้ปกครองหรือสมาชิกในชุมชนให้ออกเยี่ยมเยียนหรือพูดคุยกับผู้ปกครองหรือสมาชิกในชุมชน (อนวัช รังสรรค์ และพนมพร จันทระปัญญา, 2561) โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังเคร่งครัดในวัฒนธรรมมลายู พูดภาษามลายูถิ่นและเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนต้องตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนปฏิบัติของคนในชุมชน (จันทิมา หัสณีย์, ชิตชนก เชิงเขาว์ และวิธาดา สีนประจักษ์ผล, 2556) ผู้บริหารโรงเรียนและครูควรปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมและไม่ปฏิบัติตนขัดต่อศาสนปฏิบัติของคนในชุมชนในขณะที่เยี่ยมเยียนหรือเพื่อร่วมกิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้ การแสดงความเข้าใจให้เกียรติและเคารพต่อวิถีปฏิบัติ วัฒนธรรม ภาษา ศาสนาและความเชื่อของคนในชุมชนจะช่วยให้ชุมชนเชื่อมั่นและไว้วางใจโรงเรียนมากขึ้น (ประสงค์ ถึงแสง, 2559) และยังช่วยลดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนและชุมชนอีกด้วย (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2560)

แนวคิดว่าผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรมภาษาและศาสนา

ผู้บริหารโรงเรียนที่ตื่นนอกจากจะต้องมีวิสัยทัศน์ความรู้และความสามารถในการพัฒนาโรงเรียนแล้ว ยังต้องเข้าใจบริบททางด้านวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาของชุมชนอีกด้วย ประสงค์ ถึงแสง (2559) ให้ความเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนที่ดีต้องสามารถระดมทรัพยากรและชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ในทางกลับกัน ผู้บริหารโรงเรียนที่ดีต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน ครูและบุคลากรของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะกรณีโรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในชุมชน สุรจิตย์ ผิวงาม, วัฒนา สุวรรณไตรย์, สวัสดิ์ โพธิ์วัฒน์ และสมเกียรติ พละจิตต์ (2015) กล่าวว่าโรงเรียนขนาดเล็กและชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบ “ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผูกพันเหมือนญาติพี่น้อง” (หน้า 173) ด้วยเหตุดังกล่าว สมาชิกในชุมชนหรือผู้ปกครองอาจจะมีคามคาดหวังให้ผู้บริหารโรงเรียนครูและบุคลากรของโรงเรียนเข้าใจวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายของชุมชนเพราะโรงเรียนและชุมชนเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน

การทำความเข้าใจและนำแนวคิดว่าผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีความสำคัญต่อผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่พหุวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าวเริ่มต้นจาก Maitreephun (2019) ได้ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ตามการรับรู้ของคณาจารย์ที่สอนในหลักสูตรการบริหารการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาวิจัยพบว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาควรเข้าใจบริบทของชุมชนร่วมมือกับครูเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนประสบความสำเร็จทางการเรียนอย่างเสมอภาคและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกัน (ดังแสดงในภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 แนวคิดภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา

แนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษา และศาสนาเน้นกระบวนการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าใจบริบททางด้านวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาของชุมชนและเน้นบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความร่วมมือกับครู ผู้ปกครองและชุมชนเพื่อช่วยพัฒนาโรงเรียนและส่งเสริมความสำเร็จของผู้เรียน Maitreephun (2019) พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรเรียนรู้พหุวัฒนธรรม (Multicultural learning) และเปิดใจเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Cross - cultural learning) เช่น วิถีชีวิต เชื้อชาติ อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ความเชื่อทางศาสนาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น ผู้บริหารโรงเรียนควรขอเข้าพบผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนาอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแนะนำตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งมีความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ตามบริบทของชุมชน ทั้งนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจะได้ปฏิบัติตนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาที่หลากหลายของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงเรียนควรเรียนรู้ภาษาถิ่นเพื่อใช้สื่อสารกับผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้เช่นกัน ประการสุดท้าย ผู้บริหารโรงเรียนที่ใช้ภาวะผู้นำที่

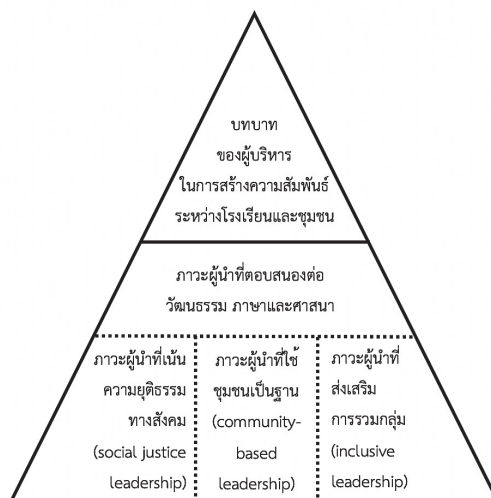
ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาควรส่งเสริมให้โรงเรียนและชุมชนยอมรับซึ่งกันและกัน ด้วยการพัฒนาครูและบุคลากรของโรงเรียนให้เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาของผู้เรียนและสามารถจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของการทำความเข้าใจกระบวนการทัศน์ใหม่ของแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ ถึงแม้ว่าแนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาจะเน้นบทบาทของผู้บริหารในการทำความเข้าใจบริบทของชุมชนและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน นักวิชาการในต่างประเทศหลายท่าน (Aguilar, 2011; Brooks & Miles, 2010; Castagno & Brayboy, 2008; Davis, 2002; Fraise & Brooks, 2015; Horsford, Grosland, & Gunn, 2011; Johnson, 2007, 2014; Khalifa, Gooden, & Davis, 2016; Merchant, Garza, &

Romalho, 2013) กล่าวถึงทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ผู้เขียนบทความฉบับนี้ได้สังเคราะห์ทฤษฎีภาวะผู้นำที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ดังที่แสดงไว้ในภาพประกอบ 2 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง

โรงเรียนและชุมชนควรอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา อย่างไรก็ตามแนวคิดภาวะผู้นำดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำสมัยใหม่ได้แก่ ภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคม (social justice leadership) ภาวะผู้นำที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (community - based leadership) และภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม (inclusive leadership)

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนกับแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคม เป็นทฤษฎีสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ที่หลากหลายของสมาชิกในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าใจประเด็นความยุติธรรมทางสังคม (Social justice) จะให้ความสำคัญและพิจารณาประเด็นปัญหาที่อาจเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเชื้อชาติ (Race) ชนชั้น (Class) เพศ (Gender) ความสามารถ (Ability and Disability) เพศวิถี (Sexual orientation) และ ประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มน้อยหรือชายขอบในชุมชนและสังคม ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการสร้างวิสัยทัศน์และพฤติกรรมของผู้นำ (Theoharis, 2007) นอกจากนั้น ผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าใจประเด็นดังกล่าวจะไม่นิ่งดูดายต่อความอยุติธรรมที่อาจเกิดขึ้นทั้งในชุมชนและในโรงเรียน ซึ่งจะขัดขวางความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียนกลุ่มน้อย

(Minoritized students) หรือผู้เรียนชายขอบ (Marginalized students) (Brooks & Miles, 2010; Davis, 2002; Johnson, 2007) เช่น ผู้เรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองในขณะที่โรงเรียนใช้เฉพาะภาษาไทยในการจัดการเรียนการสอนอาจต้องการความช่วยเหลือพิเศษจากครูเพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างเสมอภาคกับเพื่อนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลัก เป็นต้น ดังนั้น การทำความเข้าใจภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคม (Social justice leadership) จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้บริหารโรงเรียนพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายโดยการมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

ภาวะผู้นำที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นทฤษฎีสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจและวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกโรงเรียนที่อาจจะส่งผลต่อความสำเร็จของผู้เรียน (Miller,

Brown, & Hopson, 2011) บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา คือการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโรงเรียนและชุมชน (Castagno & Brayboy, 2008) และให้การต้อนรับผู้ปกครองและสมาชิกของชุมชนทุกกลุ่ม (โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยหรือชายขอบ) เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน (Johnson, 2007) ดังนั้นการทำความเข้าใจปัจจัยภายนอกโรงเรียนจึงมีความสำคัญต่อการส่งเสริมความสำเร็จของผู้เรียน เช่น การประชุมผู้ปกครองของโรงเรียนอาจจะจัดในช่วงบ่ายหากโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนที่ผู้ปกครองนักเรียนบางคนประกอบอาชีพทำสวนยางซึ่งต้องกรีดยางในช่วงเช้าการส่งจดหมายข่าวจากโรงเรียนถึงผู้ปกครองอาจจะต้องครอบคลุมภาษาถิ่นหรือภาษาหลักที่ผู้ปกครองใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา จึงใส่ใจและพยายามที่จะประสานงานกับผู้ปกครองและสมาชิกของชุมชนด้วยอย่างคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

ภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม (Inclusive leadership) เป็นทฤษฎีที่เน้นการสนับสนุนและพร้อมต้อนรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายในทุกมิติ (Diversity among all learners) ผู้การเรียนรู้ในโรงเรียนและในชั้นเรียน ถึงแม้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาจะเน้นประเด็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ (Disabilities) เรียนร่วมกับผู้เรียนคนอื่น ๆ ในห้องเรียนเดียวกัน (Ryan, 2007) อย่างไรก็ตาม บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา หมายถึงการทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลายของนักเรียนและชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองวัฒนธรรมของนักเรียนทุกกลุ่มเพื่อสร้างบรรยากาศการยอมรับวัฒนธรรมที่หลากหลายในโรงเรียน (Culturally inclusive environment) (Davis, 2002; Khalifa, Gooden and Davis, 2016) นอกจากนั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรยอมรับว่าวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายของชุมชนคือทุนทางความรู้ (Fund of knowledge) จึงต้องสนับสนุนพหุวัฒนธรรมศึกษาในโรงเรียนและสร้างแรงบันดาลใจให้ครูปรับปรุง

การสอนให้ตอบสนองต่อทุนทางความรู้ของผู้เรียนทุกคน (Aguilar, 2011; Castagno & Brayboy, 2008; Johnson, 2007)

ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัยและการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน

บทความฉบับนี้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่าโรงเรียนของรัฐในประเทศไทยใช้รูปแบบหรือวิธีการที่คล้ายคลึงกันในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยส่วนใหญ่รูปแบบหรือวิธีการดังกล่าวยังไม่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายของชุมชน ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงได้นำเสนอแนวคิดภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา (Culturally responsive school leadership) ซึ่งเน้นการบริหารโรงเรียนบนพื้นฐานของความเข้าใจเอกลักษณ์และพหุวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ ผู้เขียนนำเสนอทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดดังกล่าวซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคม ภาวะผู้นำที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน และภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม

เพื่อให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยใช้รูปแบบหรือวิธีการที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ผู้เขียนให้ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัยและพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนดังต่อไปนี้

1. นักวิชาการหรือนักการศึกษาควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยใช้รูปแบบหรือวิธีการที่ตอบสนองต่อ วัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำและบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนซึ่งได้แสดงไว้ในภาพประกอบ 2 สามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาทั้งนี้ ผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวอาจจะช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนเข้าใจแนวทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้ดียิ่งขึ้นและ

ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้ปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และบริบทของชุมชน

2. คณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ควรบรรจุเนื้อหาเรื่องบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยใช้รูปแบบหรือวิธีการที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาไว้ในหลักสูตรการเตรียมผู้บริหารโรงเรียน (Pre - service school leaders) ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้สามารถปฏิบัติงานในยุคโลกาภิวัตน์ที่การติดต่อสื่อสารการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการคมนาคมมีความสะดวกซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเคลื่อนย้ายได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้นและส่งผลให้ชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษาและศาสนามากขึ้นเช่นกัน การเตรียมผู้บริหารเพื่อทำงานในยุคปัจจุบันจึงต้องสอดดมมมองที่เป็นพลวัต (Dynamic) โลกาภิวัตน์ (Globalized) และเน้นกระบวนการ (Process - oriented) ของทฤษฎีภาวะผู้นำ เช่น ภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคม ภาวะผู้นำที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน และภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม เป็นต้น

บทสรุป

บทความวิชาการฉบับนี้ฉายภาพความเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนกับกระบวนการทัศน์ใหม่ของทฤษฎีภาวะผู้นำ เมื่อบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนถูกคาดหวังจากผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนให้ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลาย การแสดงภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาความร่วมมือกับสมาชิกในชุมชน

จึงควรคำนึงและตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของชุมชนบทความฉบับนี้จึงได้นำเสนอแนวคิดภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ซึ่งเน้นบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการ (1) ทำความเข้าใจบริบททางด้านวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาของชุมชน (2) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน และ (3) พัฒนาความร่วมมือระหว่างครูและบุคลากรในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพและเสมอภาค

อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาควรอยู่บนพื้นฐานของการทำความเข้าใจมุมมองใหม่ของทฤษฎีภาวะผู้นำ ได้แก่ ภาวะผู้นำที่เน้นความยุติธรรมทางสังคม ภาวะผู้นำที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน และภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม เป็นต้น จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าการศึกษาวิจัยและการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายยังมีน้อย ถึงแม้ว่ายุทธศาสตร์การศึกษาของประเทศไทยจะเน้นการพัฒนาและช่วยเหลือผู้เรียนให้มีคุณภาพอย่างเสมอภาค ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องและตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การศึกษาของชาติ ผู้เขียนบทความฉบับนี้จึงให้ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัยและการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนเพื่อให้เข้าใจกระบวนการทัศน์ใหม่ของภาวะผู้นำและนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่หลากหลายของผู้เรียนผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา ผ่านเมือง, วาโร เฟิงส์วีสต์ และปารณทัตต์ แสนวิเศษ. (2560). การพัฒนารูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 14(64), 51-59.
- คมพล สุวรรณภูมิ และสุพรรณิ ไชยอำพร. (2552). การสังเคราะห์การจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : ศึกษากรณีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสิงคโปร์แอร์ไลน์สเฉลิมพระเกียรติฯ. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 49(3), 103-130.
- จันทิมา หัสนิย์, ชิตชนก เชิงเขาว์ และวิชาดา สีนประจักษ์ผล. (2556). การวิเคราะห์องค์ประกอบของขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในจังหวัดยะลา. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 19(2), 163-192.
- ชิษณุพงศ์ พลหาราช. (2554). สภาพและปัญหาการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนที่เปิดสอน ช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในจังหวัดนครพนม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 3(5), 92-103.
- ชูชาติ พวงสมจิตร์. (2560). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. *Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(2), 1342-1354.
- ธนัช มหาสินทรัพย์ และชัยณรงค์ สุวรรณสาร. (2555). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 11(3), 184-194.
- ธัญลักษณ์ ไกรสยาม. (2558). มาตรฐานโรงเรียนรางวัลพระราชทานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. *วารสารนาครบุตริปริทรรศน์*, 7(1), 22-31.
- นันทวัช นูนารถ. (2559). แนวทางการป้องกันความเสี่ยงในการออกกลางคันของเด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 11, 33-46.
- ประสงค์ ถึงแสง. (2559). กลยุทธ์การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน. สืบค้นจาก <http://www.truelookpanya.com/knowledge/content/52243/-edu-teaartedu-teaart-teaartdir-prachya>
- ปรัชญา มั่นทน, สมาน อัสวภูมิ และสุวิมล โพธิ์กลิ่น. (2558). รูปแบบการบริหารแบบฐานโรงเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 12(56), 135-148.
- ผาจิต ผาสุข, วลัยกา ฉลากบาง และอนันต์ ปานศุภวัชร. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้กับประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองนครพนม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 4(7), 130-140.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2). (2545, 19 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 119 ตอนที่ 123 ก. หน้า 16-21.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3). (2553, 22 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127 ตอนที่ 45 ก. หน้า 1-3.
- ไพโรจิตร์ อักษร และนิตยา วรรณกิตร์. (2557). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 15(70), 159-170.
- ศุภชัย จันทรัมย์, ราเชนทร์ นพณัฐวงศ์ และกนิษฐา คุณมี. (2557, พฤษภาคม). การศึกษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียนในด้านการจัดการศึกษา กรณี : โรงเรียนเทศบาล 4 (พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ) ในสังกัดเทศบาลนครอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ครั้งที่ 6, จังหวัดนครปฐม. สืบค้นจาก http://graduate.rtu.ac.th/pdf/12_56.pdf

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2546). คู่มือการสรรหาและการเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. สืบค้นจาก <https://data.bopp-obec.info/emis/news/File/20170907152310.pdf>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สุจิตรา จรทะผา, ศักดิ์พงศ์ หอมหวาน และสมบัติ ฤทธิเดช. (2554). การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กรณีศึกษาโรงเรียนเนินลาดวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(1), 253-161.
- สุรจิตย์ ผิวงาม, วัฒนา สุวรรณไตรย์, สวัสดิ์ โพธิวัฒน์ และสมเกียรติ พละจิตต์. (2015). ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนชายขอบ จังหวัดเชียงราย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 38(4), 168-176.
- อนวัช รังสรรค์ และพนมพร จันทระปัญญา. (2561). กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอต๋อยเต่าจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยพายัพอีสเทอร์*, 12(2), 115-115.
- Aguilar, L. M. (2011). *Culturally responsive leadership : Inspiring reaching within in order to reach out* (Master's thesis). Retrieved from <http://www.cu-portland.edu/coe/thesis/documents/lisa%20aguilar%20thesis.pdf>
- Bennett, C. (2001). Genres of research in multicultural education. *Review of educational research*, 71(2), 171-217.
- Brooks, J. S., & Miles, M. T. (2010). The social and cultural dynamics of school leadership : Classic concepts and cutting - edge possibilities. In S. D. Horsford (Ed.), *New perspectives in educational leadership : Exploring social, political, and community contexts and meaning* (pp. 7-28). New York, NY : Peter Lang Publishing.
- Castagno, A. E., & Brayboy, B. M. J. (2008). Culturally responsive schooling for indigenous youth : A review of the literature. *Review of Educational Research*, 78(4), 941-993.
- Davis, D. M. (2002). Toward democratic education : The importance of culturally responsive leadership in 21st Century schools. *Trotter Review*, 14(1), 3, 5-16.
- Fraise, N. J., & Brooks, J. S. (2015). Toward a theory of culturally relevant leadership for school - community culture. *International Journal of Multicultural Education*, 17(1), 6-21.
- Gardiner, M., & Enomoto, E. K. (2004). Administrator Preparation for Multicultural Leadership: Inside Four Nationally Accredited Programs. *Scholar - Practitioner Quarterly*, 2(3), 25-43.
- Horsford, S., Grosland, T., & Gunn, K. M. (2011). Pedagogy of the personal and professional: Toward a framework for culturally relevant leadership. *Journal of School Leadership*, 21(4), 582-606.
- Johnson, L. (2007). Rethinking successful school leadership in challenging US schools : Culturally responsive practices in school - community relationships. *International Studies in Educational Administration*, 35(3), 49-57.
- Khalifa, M. A., Gooden, M. A., & Davis, J. E. (2016). Culturally responsive school leadership : A synthesis of the literature. *Review of Educational Research*, 86(4), 1272-1311.
- Kezar, A., Carducci, R., & Contreras - McGavin, M. (2006). *Rethinking the "L" word in higher education : The revolution of research on leadership*. San Francisco, CA : Jossey-Bass.

- Maitreephun, W. (2019). *Preparing public school leaders for culturally, linguistically, and religiously diverse communities : An exploratory multiple - case study of faculty in Thailand* (Unpublished doctoral dissertation).
- Merchant, B., Garza, E., & Ramalho, E. M. (2014). Culturally - responsive leadership. In C. Day & D. Gurr (Eds.), *Leading schools successfully : Stories from the field* (pp.174-183). New York, NY : Routledge.
- Miller, P. M. (2008). Examining the work of boundary spanning leaders in community contexts. *International Journal of leadership in Education*, 11(4), 353-377.
- Miller, P. M., Brown, T., & Hopson, R. (2011). Centering love, hope, and trust in the community : Transformative urban leadership informed by Paulo Freire. *Urban Education*, 46(5), 1078-1099.
- Place, A. W., Ballenger, J., Wasonga, T. A., Piveral, J., & Edmonds, C. (2010). Principals' perspectives of social justice in public schools. *International Journal of Educational Management*, 24(6), 531-543.
- Ryan, J. (2007). Inclusive leadership: A review. *EAF Journal*, 18(1/2), 92-125.
- Shields, C. M. (2010). Transformative leadership : Working for equity in diverse contexts. *Educational Administration Quarterly*, 46(4), 558-589.
- Theoharis, G. (2007). Social justice educational leaders and resistance : Toward a theory of social justice leadership. *Educational administration quarterly*, 43(2), 221-258.
- Thomson, P., & Blackmore, J. (2006). Beyond the power of one : Redesigning the work of school principals. *Journal of Educational Change*, 7(3), 161-177.